

predvsem pa po pridobitvi visoke izobrazbe in s tem opustitvi poslovnega življenja. Za Benetke pa takšna razlaga ni povsem zadovoljiva. Beneška elita je bila namreč že sama po sebi ozko zaprta plemiška skupina in tudi na beneških kopenskih posestih je bilo na razpolago dovolj zemlje.

Lahko pa se je zgodilo, da sta bili eliti praktično prisiljeni sprejeti rentniški odnos, če sta hoteli preživeti. Čas ekonomskega vzpona namreč vzpodbuja podjetništvo, čas propadanja pa rentništvo in katera koli elita, ki noče biti zamenjana, se mora pokoriti temu splošnemu trendu. In prav 17. stoletje je bilo za vso Evropo, razen Nizozemske, čas ekonomske krize, zaradi katere je trgovina upadala in so trgovci opuščali trgovanje, po drugi strani pa je trgovina upadala prav zato, ker so jo trgovci opuščali. Nasprotno pa je začela trgovina v Amsterdamu upadati šele z drugo polovico 17. stoletja in zato je šele takrat prišlo do večjega investiranja v obveznice, s čimer so se podjetniki spreminjali v rentnike. Kljub temu, da so nekatere amsterdamske patricijske družine že zgodaj prehajale v rentništvo, pa je elita kot celota postala rentniško usmerjena precej pozno. Vzrok temu je, da je povsod drugje po Evropi v 17. stoletju število prebivalstva nazadovalo, demografskemu upadanju pa se je zaradi velikega pritoka emigrantov Amsterdam uspešno izognil. Med priseljenci pa ne najdemo le množice ubogih par, temveč tudi ljudi s precejšnjim premoženjem, znanjem in ambicijami, ki so zamenjali aristokratizirano staro elito. Vendar je okoli leta 1680 val emigrantov presahnil, s čimer je tudi amsterdamskemu podjetništvu odbila zadnja ura.

S 18. stoletjem oziroma nekako po letu 1720 pa so vse te spremembe, ki jim avtor posveča pozornost v tej zelo zanimivi in odlično napisani knjigi, zamrzile. S tem seveda še nismo dočakali konca zgodovine, temveč le nadvse primeren konec te knjige.

*Andrej Pančur*

## MOZAIK PODOB

Slovenska kronika XX. stoletja 1900-1941, več avtorjev, Nova revija, Ljubljana 1995, 457 strani.

30. maj 1917: "Na seji zbora 30. maja je predsednik Jugoslovanskega kluba dr. Korošec prebral narodni program, t.i. Majniško deklaracijo, v kateri je bilo zapisano, da poslanci Jugoslovanskega kluba zahtevajo, naj se vse ozemlje, na katerem prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, zedini na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava pod žezlom habsburške dinastije v samostojno državno telo, ..." Pa pomaknimo kamero

skoraj natanko štirinajst let nazaj in izostrimo sliko. 24. maj 1903, Ljubljana: "Množica, ki je že zjutraj v Lat-termanovem drevoredu obesila slamnatega bana Heder-varyja, je po odhodu hrvaških gostov od kolodvora krenila proti mestu in pred Kazino demonstrativno zapela Hej, Slovani. Ko je bilo petje končano, se je začelo kričanje, letelo je kamenje, počila pa naj bi tudi dva strela, ki da sta priletela skoz okno Kazine." Ali naprej. 27. december 1936: "Po nedeljski maši v Podgori pri Gorici je skupina fašistov obkolila pevovodjo in organista Lojzeta Bratuža in ga prisilila, da popije mešanico strojnega olja in bencina."

Na Slovenskem še nimamo sintetičnc zgodovine Slovencev 20. stoletja, vendar imamo po zaslugi Novc revije pred seboj Slovensko kroniko XX. stoletja. Kronika obsega obdobje od 1900 do 1941 in je delo dvajsetih avtorjev pretežno mlajše in srednje generacije. Kronološko urejen pregled je razdeljen na štiri obsežna poglavja: Vstop v novo stoletje (1900-1914), "Leta strahote" (1914-1918), Iz Avstrije v Jugoslavijo (1918-1929) in Temno nebo diktature (1929-1941). Stokovni urednik celotnega dela je dr. Marjan Drnovšek, uvod v Kroniko pa je napisal dr. Peter Vodopivec. Naštejemo naj vsaj še urednike posameznih poglavij, ki so prispevali tudi uvode k "svojim" poglavjem: dr. Jancz Cvirm, Petra Svoljšak, dr. Jurij Perovšek in mag. Egon Pelikan. Dclo je opremljeno z zanimivim in več kot ilustrativnim slikovnim gradivom. Kot smo izvedeli na predstavitvi, so bile nekatere fotografije objavljene prvič. Kmalu pa bomo lahko prelistavali tudi nadaljevanje Slovenske kronike za obdobje po letu 1941 ter delo, ki bo poseglo v devetnajsto stoletje.

Dvajseto stoletje je stoletje silovitih premikov, prelomnih dogodkov, pomembnih procesov in sprememb, ki se jim svet in z njimi Slovenci niso mogli izogniti. Prav za Slovence pa se zdi, da so v dvajsetem stoletju skorajda dirjali skozi zgodovino. Medtem ko so bili prej dolga stoletja "varno" spravljani v eni sami državi, so v 20. stoletju zamenjali tri, preživeli dve svetovni vojni ter ob koncu stoletja ustanovili svojo državo. Na skorajda vseh področjih so skoncentrirano prehodili pot, ki se je pripravljala stoletja.

Ko listamo Slovensko kroniko XX. stoletja se dozdeva, da imamo v rokah kamero s katero potujemo od leta 1900 naprej. Za trenutek izostrimo sliko in se ustavimo. Politično pomembni, prelomni dogodki in procesi, velike teme (volilna reforma leta 1907, koroški plebiscit, sporazum Cvetković-Maček), so nanizani skupaj z gospodarskimi, finančnimi (gospodarstvo v prvi svetovni vojni, ustanavljanje bank in zadrug, konvertibilnost dinarja), kulturnimi (ustanovitev Univerze v Ljubljani, premiera Črnih Mask Marija Kogoja) in nič manj po-

membnimi športnimi dogodki. Kronika odslikava podobe trenutkov, dogodkov z navidezno večjim ali manjšim pomenom. Ali je res tako pomembno, da je bil avgusta 1930 v Ljubljani vseslovanski gasilski kongres ali da je bilo leta 1938 na Slovenskem 40 nogometnih igrišč. Pa je. Vse to je vplivalo na dejanja, razmišljanja, odločitve, odnose in čustva malih in velikih ljudi. Ali je uradnik, na primer celjski, ko je leta 1906 izvedel, da se bo lahko pokojninsko zavaroval, vzel v roke svinčnik in papir ter si natančno izračunal svoj prispevek? Kaj je mislil Ljubljančan, ko je 15. maja 1911 stal na Dunajski cesti in je mimo njega zdrvel avtomobil princa Croya ter ga zavil v prašen oblak? Kako je obiskovalec gledališča v Mariboru 13. maja 1931 sprejel krstno uprizoritev Grumove Goge? Kako je prek milijon rimokatoličanov Dravske banovine gledalo na pravoslavni cerkvi, ki sta bili leta 1936 zgrajeni v Ljubljani in v Celju? Ali so bralci med vrsticami novega Bartolovega romana Alamut, ki je izšel leta 1938, začutili prihod drugega kroga let strahote?

Kronika se ni omejila le na dogodke in procese na Slovenskem, ampak je posegla tudi med slovenske izseljence v Evropi in po svetu ter na odnos Slovencev v domovini do izseljencev ali do velikega sveta. Nanizala je poseganja Slovencev v svet in njegove procese (prva olimpijska kolajna v sabljanju leta 1912, prvi polet prek 100 metrov v Planici tik pred drugo svetovno vojno) ter odmeve na dogodke v bližnjem svetu ter pove-

zave z njim (odnos do vojne na Balkanu 1912-13 ali odmevi na papeško okrožnico Divini Redemptoris leta 1937).

Resne teme in škandalozni dogodki, vsakdanji problemi, včasih začinjene ali umazane podrobnosti. Zgodovina od zgoraj in zgodovina od spodaj. Obe pa prehajata ena v drugo. Avtorji so zapisali obilico znanih in neznanih podatkov, svojih opažanj in ocen, bralec pa mora uporabiti domišljijo in jih poskušati povezati, si postavljati vprašanja ali si le ustvariti sliko. Prav zanimivo bi bilo vedeti ali so se Slovenci v desetletju pred začetkom druge svetovne vojne raje zagledali v prelepi obraz gdč. Albinca Jazbečeve - miss Kranja, se povzpeli nad Ljubljano v nebotičnik in spili skodelico kave ali prebrali prvi del razprave Nacionalno vprašanje kot znanstveno vprašanje nekega Toneta Brodarja v prvi številki revije Književnost.

Odlika Slovenske kronike XX. stoletja je tudi, da deluje kot celota, čeprav so kronološko urejena gesla plod dela več avtorjev, ki ima vsak svoj slog pisanja in svoj pogled na posamezne dogodke in procese. Avtorji so nam izdelali živobarven mozaik iz različnih področij življenja Slovencev. Kronika je knjiga, ki je ne vzamemo v roke ter preberemo od začetka do konca, ampak nam postavlja veliko vprašanj in tem za razmišljanje o zgodovini. V njej so druga ob drugi nanizane podobe malih in velikih ljudi naše preteklosti.

*Katarina Kobilica*